

Mali ulozi, velike promjene

:: Nekoliko uspješnih projekata u lokalnim zajednicama ::

Academy for Educational Development

Potpora hrvatskim nevladinim organizacijama (CroNGO) šestogodišnji je program jačanja nevladinih organizacija koji financira Američka agencija za međunarodni razvoj, a provodi Academy for Educational Development (AED).

CIP - Katalogizacija u publikaciji

Nacionalna i sveučilišna knjižnica - Zagreb

UDK 352.072(497.5)(035)

MALI ulazi, velike promjene: nekoliko uspješnih projekata u lokalnim zajednicama/ <primjere pripremile Andreja Tonč ... <et al.>; preveo na hrvatski Robert Babić; uredili Jennifer Stuart i John Hosinski>.

- Zagreb : AED <i. e.> Academy for Educational Development, 2005.

Prijevod djela: Small investments, big changes.

ISBN 953-97987-6-0

I. Lokalna samouprava - Hrvatska - Priručnik

450223036

Mali ulozi, velike promjene

:: Nekoliko uspješnih projekata u lokalnim zajednicama ::

::: Uvod :::

CroNGO Program malih financijskih potpora pod temom 'Što možemo učiniti za svoju zajednicu?' pomogao je mnogim formalnim i neformalnim grupama građana unaprijediti kvalitetu življenja u njihovim zajednicama. U suradnji s CroNGO Partnerima - SMART, Organizacija za građanske inicijative (OGI) i Udruga MI - ovaj je Program, na razini lokalnih zajednica, podržao tijekom protekle dvije godine 221 projekt.

Pružanje potpore građanskim inicijativama u cijeloj Hrvatskoj pokazalo se kao dobar način pokretanja zajednice i poticanja njezina razvoja. Ova brošura predstavlja nekoliko uspješnih primjera projekata na lokalnoj razini koji su još u tijeku. Projekte je podupirao CroNGO Program malih financijskih potpora s naglaskom na poticanje sudjelovanja građana, stvaranja lokalnih partnerstava i jačanje organizacijskih kapaciteta udruga.

Podupirući različite projekte - od razvoja lokalnog gospodarstva, očuvanja povijesnih spomenika do proširenja usluga socijalne skrbi - ovi primjeri pokazali su da građani, radeći zajedno na poboljšanju svojih zajednica, mogu mnogo postići. Iako predstavljaju samo mali dio onoga što je postignuto za vrijeme CroNGO Programa malih financijskih potpora, ovi projekti odličan su pregled postignuća Programa.

'Manje zajednice su poseban izazov kada govorimo o promjenama. Građani uvijek čekaju da netko drugi nešto promijeni. Proces promjene je polagan i zbog toga je CroNGO-ov trud da uključi građane u razvoj zajednice vrlo važan.'

Milka Gorup, pročelnica Odjela za društvene djelatnosti, Pregrada, Krapinsko-zagorska županija

>> Zadarska županija poduprijela je rad udruge Vihor i nagradila rad njezinih volontera.

Svi djelatnici CroNGO-a htjeli bi se zahvaliti donatoru — Američkoj agenciji za međunarodni razvoj (USAID) — kao i svim partnerima, primateljima potpora i svim ostalima koji su sudjelovali u Programu malih financijskih potpora.

Sudjelovanje građana >>

Aktivno uključivanje građana u lokalne aktivnosti dovodi do dugoročne koristi za zajednicu i njezin razvoj. Građani koji se aktivno uključuju u projekte u zajednici ponosni su zbog svog uspjeha i osjećaju zajedništvo sa sugrađanima i ostalim volonterima.

'U našoj zajednici građani su postali više zainteresiraniji za sudjelovanje u našim projektima pošto smo im dali priliku da otvoreno pričaju o problemima i potrebama zajednice.'

Dora Radosavljević, Udruga za zaštitu okoliša "Franjo Košćec", Varaždin

>> Volonteri uređuju društveni dom u Slavoniji

CroNGO Program podržao je inovativne i volonterske projekte koji su odgovarali na potrebe određene zajednice. U aktivnosti provedene u više od 200 zajednica u cijeloj Hrvatskoj bilo je ukupno uključeno više od 50 tisuća građana. Svaki od navedenih primjera ističe važnost sudjelovanja građana u provedbi projekata.

'Otkada smo odlučili izgraditi dječje igralište u Dragaliću uz potporu CroNGO programa, mnogo građana nam se odlučilo pridružiti. Ovo je prvi put da se nešto takvo dogodilo u našoj zajednici.'

Zdenko Gorup, načelnik općine Dragalić, Brodsko-posavska županija

Stvaranje lokalnih partnerstva >>

Partnerstvo i suradnja među lokalnim udrugama, pojedincima, obrazovnim ustanovama, lokalnim vlastima i lokalnim poduzetnicima važan su čimbenik razvoja zajednice. Udruživanjem resursa ovi dionici mogu postići mnogo više nego svatko sam.

Lokalna partnerstva podižu ugled lokalnih inicijativa, što dovodi do veće osviještenosti u zajednici i ohrabrivanje ostalih građana da se uključe u aktivnosti. CroNGO Program malih financijskih potpora poticao je stvaranje takvih partnerstva na lokalnoj razini.

'Bez pomoći lokalne vlasti i lokalnih ustanova bilo bi nemoguće uspješno provesti naš projekt. Ova suradnja također je važna jer će po isteku CroNGO potpore lokalna vlast nastaviti financijski podupirati naše aktivnosti u zajednici.'
Dragan Radmanović, Društvo distrofičara, invalida cerebralne i dječje paralize i ostalih invalida grada Varaždina, Varaždinska županija

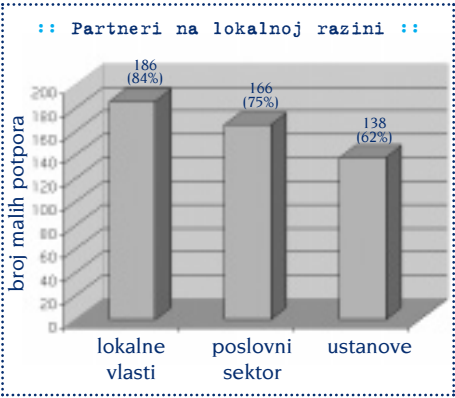
'Mi smo prepoznali vrijednost projekata što ih je podupirao CroNGO Program jer su svi odgovarali na konkretne potrebe u zajednici. Također, u posljednje dvije godine uvidjeli smo da nam lokalne udruge mogu pomoći u boljem radu u zajednici.'
Dalibor Rohlik, zamjenik gradonačelnika grada Daruvara, Bjelovarsko-bilogorska županija

Otprilike 80% projekata što ih je podupro CroNGO Program ostvareni su u suradnji s lokalnim vlastima, poduzetnicima, obrazovnim ustanovama ili drugim organizacijama. Primjeri doprinosa lokalnih vlasti projektima davanja su prostora potrebnog za obavljanje projektnih aktivnosti i susrete u zajednici, dodjela financijskih potpora i organiziranje društvenih događaja. Aktivni lokalni

poduzetnici podržali su projekte financijskim priložima, donacijama u materijalu ili radu te uslugama prijevoza. Lokalne ustanove poput škola, muzeja, knjižnica i centara socijalne skrbi dali su svoje vrijeme i stručnost u podučavanju volontera i članova inicijative. Ovakva lokalna partnerstva odigrala su važnu ulogu u svih pet primjera opisanih u ovoj brošuri.

<< Udruga za informatičku djelatnost Portal Alfa otvorila je Info centar u zajednici uz potporu CroNGO programa, lokalnih vlasti i poduzetnika.

Pružajući potporu CroNGO Program želio je ojačati organizacijske kapacitete udruga. Program je imao dva cilja: postići izravnu promjenu u zajednici dajući potporu projektu te ostaviti jaču udrugu ili grupu građana s kapacitetom za nastavak poticanja i provedbe razvojnih inicijativa na razini lokalne zajednice. Iako su svi primatelji potpora imali dobre ideje i entuzijazam za njihovo ostvarivanje, mnogima je trebala pomoć u vođenju projekata i jačanju organizacijskih kapaciteta.

'Putem pomoći koju smo primili od CroNGO Programa, naučili smo kako napraviti kratkoročne i dugoročne planove, kako predstaviti naš rad javnosti i kako se bolje povezati s građanima. Ovo je bilo veliko iskustvo za nas i pridonijelo je jačanju naše organizacije tako da smo danas u mogućnosti proslaviti naš novi uspjeh!'

Mira Katalenić, Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet, Grad Zagreb

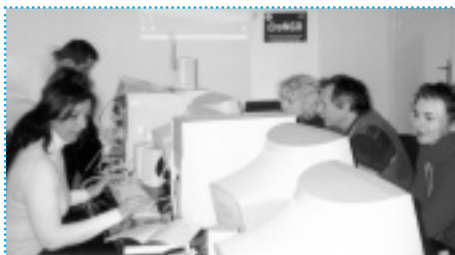

>> Udruženje Prijatelj iz Kozari Boka jačalo je svoje organizacijske kapacitete

Više od 80% podržanih projekata provodili su se u zajednicama izvan velikih gradova i većina njih nikad prije nije primila nikakva sredstva izvana.

Potporom CroNGO zaposlenika i međusobnim informiranjem udruge su poboljšale svoje vještine u različitim područjima poput vođenja financija i menadžmenta volontera, obavljanja administrativnih poslova i drugih organizacijskih vještina.

Konzultacijama i treninzima CroNGO Program pomogao je primateljima malih financijskih potpora da se istaknu, privuku više volontera te uspostave dugoročna i održiva partnerstva u zajednici. <<

>> Udruga dragovoljaca i veterana Domovinskog rata Republike Hrvatske - podružnica Grada Zagreba unaprijedila je svoje znanje i vještine o uspostavljanju suradnje s poslovnim sektorom

'Putem potpore CroNGO Programa naučili smo mnogo o različitim administrativnim postupcima što je poboljšalo naše unutrašnje poslovanje... Prije dobivanja ove pomoći nismo bili svjesni važnosti vođenja administracije u udruzi.'

Sonja Jakovljević, Kulturna alternativa mladih — HRAM, Split, Splitsko-dalmatinska županija

:: Put do čvršće zajednice ::

:Udruga:

Udruga za zdravi život i zdravu prirodu Trbuhovica, Čabar

:Naziv

projekta:

Izgradnja rekreativne staze oko mjesta Prezid

:Dodijeljena

sredstva:

69.935,14 kn

:Vrijeme

trajanja

projekta:

1. ožujka 2003.
do
20. rujna 2003.

:Mjesto:

Prezid,
Primorsko-goranska
županija

Prezid je malo mjesto u planinskom dijelu Primorsko-goranske županije na samoj granici sa Slovenijom. Broj stanovnika Prezida s okolnim naseljima ne prelazi tisuću. Ovako slabo naseljeno mjesto dodatno pogađa odlazak mladih u veće gradove zbog nemogućnosti nalaženja posla.

Unatoč lošoj gospodarskoj situaciji u tom dijelu županije, mještani Prezida optimistični su u vezi poboljšanja osobnih primanja i mogućnosti zapošljavanja. Smatraju da se zbog prirodnih ljepota kraja i bogate kulturne baštine može potaknuti razvoj lokalnog turizma koji će im donijeti koristi.

Udruga za zdravi život i zdravu prirodu Trbuhovica primila je CroNGO malu financijsku potporu za izradu sedam i pol kilometara duge rekreativne staze s ciljem poticanja lokalnog turizma. Potpora im je omogućila iznajmljivanje opreme potrebne za izgradnju staze i tiskanje karti, brošura i oznaka za posjetitelje na nekoliko jezika. Staza spaja nekoliko zanimljivih mjesta, poput tri male crkve, nekoliko privatnih etno galerija koje opisuju seoski život i običaje te lovačke i planinarske kuće. Staza je promovirana u slovenskim i hrvatskim medijima i turističkim agencijama, tako da već sada privlači posjetitelje iz Slovenije i riječkog područja.

Sudjelovanje mještana >>

Iako je Udruga preuzela ulogu voditelja ovog projekta, velika zasluga za izgradnju staze pripada mještanima Prezida. Oko 50-ero stanovnika bilo je aktivno uključeno u inicijativu, sudjelujući u različitim aktivnostima poput oblikovanja grmlja, izgradnje staze, spremanja hrane i pića za volontere te izrađivanja turističke karte.

"Početak je bio najteži, ali svake godine sve više i više stanovnika zanima se za aktivnosti udruge".
Mlada žena iz Prezida

Oni koji su pružili pomoć projektu ponosni su na postignute rezultate. Stariji mještаниn spomenuo je: *'Prije nekoliko godina ta ideja je zvučala kao utopija, no danas vjerujemo da će nas staza oživiti. Trbuhovica je započela raditi na detaljima koji će nam pomoći da stvorimo potpunu turističku sliku zajednice.'*

Godinu dana nakon isteka CroNGO potpore mještани su još uvijek volonterski uključeni u aktivnosti pokrenute tijekom projekta. Neki od njih potaknuti rekreacijskom stazom osmislili su dodatne turističke sadržaje koje bi mogli ponuditi posjetiocima. Tri obitelji uredile su stare, tradicionalne kuće i pretvorile ih u male etno galerije koje prikazuju običaje tog kraja. Galerije se nalaze uz stazu tako da ih turisti mogu posjećivati. Sedam obitelji radi na otvaranju apartmana koji bi ugostili turiste, dok jedna obitelj planira otvoriti mali hotel s wellness centrom. Udruga ih redovito posjećuje te im pomaže davanjem promotivnih brošura za turiste koje su napravljene zahvaljujući CroNGO potpori. Svi ovi poduzetnički pokušaji imaju šanse za uspjeh zbog širenja turističke ponude tog kraja.

Lokalna partnerstva >>

Zbog dobrih rezultata projekta, lokalne vlasti sada smatraju udrugu Trbuhovica ravnopravnim partnerom u poticanju razvoja prezidskog kraja. Gradonačelnik Čabra istaknuo je: *'Grad podupire napore Trbuhovice te im pruža svu potrebnu pomoć. Zahvaljujući udruzi, Prezid je sada divno turističko mjesto.'*

>> Postavljene oznake služe turistima za orijentiranje po stazi

Potpora poduzetnika bila je također značajna za uspjeh projekta. Mnoge lokalne tvrtke donirale su radnu snagu i opremu potrebnu za izgradnju staze. Trbuhovica nastavlja surađivati s tim malim poduzetnicima te planira raditi s njima na budućim aktivnostima.

Jačanje udruge >>

CroNGO potpora prva je vanjska pomoć koju je primila udruga i mještани Prezida. Dobivena potpora pružila im je priliku da nauče o planiranju i razvoju projekata, upravljanju financijama i načinima prikupljanja sredstava. Uspješno provođenje projekta podiglo je samopouzdanje mještana Trbuhovice i pomoglo im da ostvare prekograničnu suradnju sa slovenskom udrugom. Zajednički su osmislili veliki projekt zaštite lokalnih vodocrpilišta za koji su dobili potporu iz CARDS programa Europske komisije.

Kao rezultat male investicije CroNGO Programa, mještani Prezida sada su potaknuti na aktivniji rad u zajednici i pokretanje poduzetničkih inicijativa s ciljem podizanja životnih uvjeta, stvarajući Prezid atraktivnijim za turiste. Izgradnja rekreacijske staze potaknula je sudjelovanje mještana u zajedničkim aktivnostima i podigla svijest o potrebama razvoja zajednice. Projekt je također potaknuo mnoge male tvrtke da poboljšaju svoje usluge.

Nakon završetka CroNGO potpore, udruga je započela sljedeću fazu projekta. Danas članovi udruge rade prema popisu prioriteta i budućih aktivnosti koje uključuje izradu promotivnih materijala za turiste, obučavanje mještana kako raditi kao turistički vodiči te sakupljanje priča iz tog kraja koje bi bile zanimljive turistima. Prema postignutim rezultatima možemo zaključiti da će Prezid sljedećih nekoliko godina postati popularno turističko odredište. <<

>> Etno zbirka starog oruđa koje je otvorio jedan mještаниn u blizini staze

::: Novi Dom mladih aktivira Koprivničane :::

Koprivnica je glavni grad Koprivničko-križevačke županije, u kojem živi 30 tisuća stanovnika, od čega 6000 osnovnoškolaca i srednjoškolaca. Bez obzira na veliki broj mladih u gradu nedostaje prigodno mjesto na kojem bi se oni okupljali. Umjesto toga, okupljaju se u parkovima, na gradskim trgovima ili kafićima i restoranima izvan grada. Udruga mladih Hyper osnovana je 2001. s ciljem organiziranja kulturnih događaja. Uočavajući problem okupljanja mladih udruga je napravila procjenu potreba među svojim korisnicima. Rezultati procjene pokazali su da je glavni prioritet otvaranje odgovarajućeg prostora na kojem bi se mladi mogli okupljati i organizirati različite aktivnosti i programe namijenjene njima samima.

"Ovaj projekt aktivirao je ne samo udrugu Hyper nego i druge inicijative mladih u gradu. Danas oni surađuju na ostvarivanju novih, kreativnih programa."

Helena Hečimović, Gradsko poglavarstvo Koprivnice

Potaknuti podacima koje su dobili istraživanjem, Hyper se obratio gradskoj vlasti kako bi u suradnji s njima pokušali riješiti problem. Grad je dodijelio udruzi napušten Dom hrvatske vojske s ciljem preuređenja u centar za mlade. Dobivenu zgradu trebalo je znatno

urediti prije nego što postane sigurna za upotrebu. Osim toga, Hyper je zatražio i dobio CroNGO malu financijsku potporu za obnovu zgrade i kupnju potrebne opreme.

Financijska sredstva dobivena iz CroNGO Programa korištena su za obnavljanje i uređenje zgrade te kupnju glazbene opreme i razglasa. Ovo je trenutačno utjecalo na povećanje broja organiziranih glazbenih, kulturnih i drugih društvenih događaja za mlade u Koprivnici. Udruga je također bila uspješna u uključivanju velikog broja mladih u organiziranje aktivnosti poput slušaonica, filmskih projekcija, koncerata i kazališnih predstava. Uređeni Dom mladih, kako se sada zove, također je radni prostor deset lokalnih udruga koje pružaju usluge djeci, mladima i ostalim građanima.

:Udruga:
Udruga Hyper

**:Naziv
projekta:**
Dom mladih
Koprivnice

**:Dodijeljena
sredstva:**
59.022,62 kn

**:Vrijeme
trajanja
projekta:**
1. veljače 2003.
do
30. rujna 2003.

:Mjesto:
Koprivnica,
Koprivničko-
križevačka
županija

Sudjelovanje građana >>

Nakon dobivanja dozvole gradske vlasti za uređenje novog centra za mlade, Hyper je pozvao volontere da im pomognu u obnovi i uređenju. Građani, uglavnom mladi, čistili su zgradu, postavljali opremu potrebnu za buduće aktivnosti i pomagali u organiziranju različitih događaja u zajednici s ciljem promoviranja novog centra. 'Hyper' je uspio uključiti oko stotinu mladih u uređenje centra, od čega ih je barem polovica nastavila raditi na razvijanju i provedbi programa i aktivnosti.

Tri tisuće građana sudjelovalo je na različitim događanjima koja je do danas organizirala udruga. Na primjer, Hyper je organizirao izložbu dječjih slika u suradnji s lokalnim školama i vrtićima i time obilježio Dan vrtića i Dan cvijeća. U suradnji s gradskom vlasti sudjelovali su u Koprivničkom ljetnom festivalu organizirajući sportske aktivnosti, koncert za mlade glazbene sastave i druge aktivnosti namijenjene djeci. Hyper je poznat i po organiziranju lokalnog natjecanja u nogometu za mlade, na kojem su prošle godine sakupili 10.000 kuna i donirali ih gradskoj srednjoj školi za kupnju potrebne audio-vizualne opreme.

Lokalna partnerstva >>

Uspjeh projekta ovisio je o ostvarivanju bliskog partnerstva udruge s velikim brojem gradskih dionika poput lokalnih vlasti, malih poduzetnika, turističkog ureda Koprivnice, osnovnih i srednjih škola.

Gradska samouprava odigrala je ključnu ulogu u otvaranju Doma za mlade. Nakon što su dodijelili bivši Dom HV-a, bili su impresionirani kako je Hyper iskoristio CroNGO potporu za obnovu zgrade, tako da su uložili još pola milijuna kuna u završetak radova i aktivnosti koje se odvijaju u Domu. Oni nastavljaju davati potporu, savjete i drugu pomoć udruzi kada im je potrebna. Danas lokalna samouprava i 'Hyper' pokušavaju zajednički pronaći načine samofinanciranja Doma što će biti temelj njegove buduće održivosti.

Udruga i Dom mladih dobili su veliku potporu od Podravke, velike hrvatske prehrambene industrije iz Koprivnice. Za vrijeme uređenja prostora, Podravka je donirala stare stolice koje se koriste prilikom većih događanja u Domu, poput kazališnih predstava i koncerata. Pored

>> Gradonačelnik Koprivnice Zvonimir Mršić i predstavnica gradskog vijeća Helena Hečimović prilikom susreta s članovima Hypera

toga, daruju piće udruzi za vrijeme različitih aktivnosti, a u Domu su postavili hladnjak ispunjen proizvodima. Udruga je ostvarila uspješnu suradnju i s Hrvatskim telekomom (HT), koji im je poklonio računala i besplatan internetski pristup za Internet caffe koji je otvoren u Domu za mlade i pruža besplatne usluge svim korisnicima.

U suradnji s Turističkom zajednicom Koprivničko-križevačke županije, lokalnim vlastima i tri srednje škole udruga je u 2004. organizirala festival Kreativno ljeto. Članovi udruge vodili su radionice za mlade o glumi, glazbi i likovnoj umjetnosti. Također, u jesen 2004. organiziran je sajam rukotvorina u suradnji s obrtničkom školom, što je bila jedinstvena prilika za koprivničku mladež da pokažu svoje kreativne radove.

Jačanje udruge >>

Potporna CroNGO Programa imala je snažan utjecaj na jačanje organizacijskih kapaciteta udruge.

Uspješno otvaranje koprivničkog Doma za mlade odgovorilo je na potrebe mladih u zajednici i pomoglo Hyperu da proširi broj korisnika i udruga partnera. Dobivanje prostora i potpore CroNGO Programa navelo je udrugu da postavi prioritete i bolje organizira svoj rad jačajući strukture unutar organizacije.

Hyper je uz pomoć CroNGO-a pristupio jačanju organizacijskih kapaciteta, što im je pomoglo da uspješno završe uređivanje Doma i ojačaju funkcioniranje unutar organizacije. Sada Hyper ima formalnu strukturu, a dva puta tjedno održavaju sastanke sa svojim članovima gdje se dogovaraju o zadacima i aktivnostima u nadolazećem tjednu. Također su razvili plan budućih aktivnosti i surađuju s lokalnim partnerima na njihovom ostvarivanju. Članovi udruge navode da je otvaranje Doma za mlade popravilo njihov ugled u zajednici i da sada građani imaju dobro mišljenje o njihovim aktivnostima. Partnerska suradnja s gradskom vlasti i Podravkom koja je uspostavljena za vrijeme trajanja CroNGO potpore i dalje se nastavlja. Za buduće aktivnosti udruga treba dobiti financijsku potporu i donaciju u robi i uslugama od oba partnera.

>> Radionica u organizaciji udruge Hyper

Sažetak CroNGO utjecaja >>

Novi Dom za mlade Koprivnice uređen CroNGO potporom osigurava svima sigurno i udobno mjesto za sastajanje. Također, mladi sada imaju priliku provoditi različite aktivnosti koje su dugo planirali. Otvaranje Doma pomoglo je udruzi da proširi broj svojih korisnika i poveća broj aktivnosti za mlade u suradnji s lokalnim partnerima i drugim udrugama.

Helena Hečimović, članica Gradskog poglavarstva grada Koprivnice koja nadzire program za mlade, opisala je utjecaj ovog projekta kao *'najpozitivniju stvar koja se desila mladima posljednjih nekoliko godina'*. <<

:: Što su skrivale bakine škrinje? ::

Općina Stara Gradiška smještena je na granici s Bosnom i Hercegovinom i trenutačno u njoj živi 1500 stanovnika. Većinu stanovništva čine povratnici koji su se vratili u mjesto nakon završetka rata. Ostatak stanovnika čine Hrvati doseljeni iz Bosne i Hercegovine za vrijeme rata u toj zemlji.

Gospodarstvo Stare Gradiške temeljeno je na poljoprivredi i malom i srednjem poduzetništvu koje je za sada u fazi razvoja. Dugoročne posljedice rata su fizičke i emocionalne. Susjedi su sudjelovali u teškim međusobnim sukobima tako da je veliki broj kuća uništeno, zajedno sa cijelim obiteljskim imecima.

Kulturno-umjetničko društvo Posavina (KUD) osnovano je s ciljem očuvanja i promicanja kulturne baštine Stare Gradiške i okolnih naselja. Jačajući svijest o potrebi očuvanja vlastite kulture, KUD se nada da će ponovno razviti osjećaj solidarnosti među mještanima i potaknuti ih da postanu aktivniji u zajednici. Osim toga, usmjeravajući pozornost na kulturu i tradiciju kraja, nadaju se da će na konstruktivan način smanjiti osjećaj nacionalizma koji još uvijek postoji u tom kraju.

Projektom 'Što su skrivale bakine škrinje?' Kulturno-umjetničko društvo Posavina podiglo je svijest o važnosti očuvanja kulture i lokalnih običaja koji su bili prilično uništeni za vrijeme rata. Inspirirani škrinjama, kovčezima u kojima su mnogi mještani čuvali obiteljske dragocjenosti, cilj projekta bio je obnoviti deset starinskih narodnih nošnji, popraviti tradicionalne glazbene instrumente i naučiti mlade svirati na njima. Također, uz potporu CroNGO Programa, KUD je organizirao nekoliko predstavljanja projektnih postignuća u zajednici.

Prema riječima Dragana Franješevića, predsjednika KUD-a Posavina, CroNGO potpora potaknula je brojne aktivnosti kojima se KUD trenutačno bavi. *'Projekt je bio poput otvaranja Pandorine kutije. Inicirali smo proces otkrivanja mnogih starih običaja koji su bili zaboravljeni. Sada smo svjesniji važnosti očuvanja naše nacionalne baštine. Projekt poduprijet CroNGO Programom zagrebao je samo površinu. Mi sada moramo nastaviti s očuvanjem.'*

.....
:Udruga:

Kulturno-umjetničko društvo Posavina
— Nova Gradiška
.....

:Naziv

projekta:

Što su skrivale bakine škrinje?
.....

:Dodijeljena

sredstva:

23.638,00 kn
.....

:Vrijeme

trajanja

projekta:

2. listopada 2002.
do
1. siječnja 2003.
.....

:Mjesto:

Stara Gradiška,
Brodsko-posavska
županija
.....

Sudjelovanje mještana >>

Uspjeh ovog projekta ovisio je uvelike o sudjelovanju mještana. Oni su u velikom broju darovali svoje vrijeme i osobne predmete da pomognu očuvanju kulturnog bogatstva i tradicije. Više od 350 stanovnika ove male zajednice sudjelovalo je u projektu na neki način: kao volonteri ili sudionici u brojnim aktivnostima. Jedan volonter je izjavio: *'Moja motivacija bila je naučiti što više o starim običajima i oživiti sjećanje na živote mojih djedova.'*

Od početka 2003., kada je projekt završio, mještani svih dobnih skupina ostaju aktivno uključeni u rad KUD-a. Volonteri organiziraju dramske tečajeve i predstave za predškolsku djecu. Grupe učenika pohađa radionice o plesu, glazbi i zbornom pjevanju. Za vrijeme organiziranja nekog događaja stariji građani zaduženi su za pripremljanje hrane i pića na tradicionalan način. Žene spremaju hranu prema starim receptima i izrađuju kostime za predstave, dok muškarci pripremaju rakiju koja je dio svake tradicionalne proslave u Slavoniji. Neki pomažu u uređenju prostora ili obavještavaju članove zajednice o događaju, a ostali mještani sudjeluju u aktivnostima kao posjetitelji. Prema procjenama KUD-a, oko 500 stanovnika redovito sudjeluje u aktivnostima, čak i više ako se radi o nekom velikom događaju.

>> Predstavljanje obnovljenih nošnji članovima zajednice u Osnovnoj školi Stara Gradiška

Lokalna partnerstva >>

Potpora koju KUD danas prima od lokalne vlasti ključna je za njihove uspjehe u radu, jer ona pokriva većinu njihovih troškova, poput najma uredskog prostora i režijskih troškova. Kad je 2002. KUD dobio potporu CroNGO Programa, situacija je bila prilično drugačija — do tada nisu primili nikakvu potporu od lokalne vlasti. Nakon što je projekt uz pomoć CroNGO-a uspješno proveden, vlast je donirala 28 tisuća kuna za aktivnosti u 2003.

CroNGO Program pomogao je KUD-u da započnu gledati na lokalne poduzetnike kao potencijalni izvor potpore. Unatoč činjenici da je taj kraj gospodarski siromašan, udruga je uspjela dobiti malu donaciju u robi i uslugama od nekoliko malih tvrtki. Jedna trgovina u općini dala im je prostor za oglašavanje, dok su lokalni kafići i pekara donirali piće i hranu koja je poslužena za vrijeme organiziranih nekih događaja. Jedan poduzetnik pokrio je putne troškove odlaska

'Ja prepoznajem KUD Posavina kao jedinu udrugu koja organizira kulturne aktivnosti i pritom okuplja veliki broj mještana. Njihov posebni doprinos je u tome što okupljaju sve stanovnike, od djece do starijih, dok su ostale udruge usredotočene na određene dobne skupine.'
Štefica Slovinac, načelnica općine Stara Gradiška

na konferenciju kulturno-umjetničkih društava koja se održavala na Lošinju.

KUD 'Posavina' povećala je vidljivost i popravila ugled u zajednici. Osim toga, potpora CroNGO-a dovela je do drugih pozitivnih učinaka. Članove KUD-a sada svaki put pitaju za mišljenje prilikom rješavanja nekog problema u zajednici. Na primjer, iako postoji osnovna škola u Staroj Gradiški, ne postoji i srednja škola, pa zbog toga učenici moraju putovati u Novu Gradišku na nastavu. Razlog zbog kojeg ona ne postoji je nedostatak odgovarajuće knjižnice. Škola je uočila značajnu ulogu KUD-a u zajednici i zatražila je pomoć u

rješavanju problema. Udruga je odmah pokrenula projekt sakupljanja knjiga za otvaranje knjižnice, što bi moglo doprinijeti otvaranju srednje škole u Staroj Gradiški.

Organizacijsko jačanje >>

Otkada je primio CroNGO potporu, KUD 'Posavina' bio je mnogo aktivniji u zajednici, stalno proširujući aktivnosti svojih programa. Iako su imali značajan broj članova i korisnika prije dobivanja CroNGO potpore, tijekom projekta uspjeli su povećati broj volontera i sada su prepoznati kao aktivna udruga koja okuplja ljude svih dobnih skupina. Lokalne radio postaje nedavno su emitirale programe o glazbenim i drugim kulturnim tradicijama koje je osmislio KUD Posavina.

Članovi KUD-a posebno su cijenili priliku da se upoznaju i razviju partnerstva s drugim udrugama prilikom sudjelovanja na tromjesečnim susretima CroNGO primatelja potpora. *'Susreti CroNGO primatelja potpora pomogli su nam da proširimo polje našeg djelovanja. Različite aktivnosti kojima se bave udruge koje smo upoznali navele su nas na razmišljanje o svemu što nedostaje u našoj zajednici. Shvatili smo da se mnoge stvari mogu promijeniti, a osnovni preduvjet za to je organiziranost građana. Stoga smo mi organizirali naše mještane.'*

Sažetak CroNGO utjecaja >>

Iako je cilj projekta bio samo izrada tradicionalne nošnje i glazbala za potrebe učenja lokalnog stanovništva o kulturnoj baštini tog kraja, utjecaj koji se postigao bio je iznad svih očekivanja. KUD Posavina uspio je uključiti veći broj mještana u svoje aktivnosti, radeći na razvoju svijesti o vlastitoj kulturi i solidarnosti u zajednici. Također, sada kada su članovi zajednice stekli iskustvo volontirajući i organizirajući aktivnosti, potaknuti su da naprave nešto više i uvjereni su da imaju dovoljno sposobnosti da provedu planirane aktivnosti.

Istaknuti dio KUD-ovog djelovanja je usmjerenost na uključivanje u aktivnosti svih članova zajednice, od djece do starijih osoba. Kroz zajednički rad mještana u obrazovnim aktivnostima znanje starije generacije o tradiciji i običajima prenosi se mladima.

KUD-ove buduće ambicije su daljnja širenja članstva. Prema riječima Željke Zečević, voditeljice projekta: *'I dalje ćemo provoditi aktivnosti započete tijekom ovog projekta, čuvajući narodne nošnje i glazbene instrumente koje smo obnovili. Također, nastavit ćemo podučavati mlade sviranju tih instrumenata i zapisivati sjećanja starijih mještana o tradiciji, običajima i proslavama ovog kraja.'* Jedan od najambicioznijih budućih planova KUD-a Posavina je sakupljanje i objavljivanje zbirke starih pjesama, igara i plesova regije.

Kada se KUD prijavio za potporu CroNGO-a, njihov cilj bio je sačuvati znanje o tradicionalnim načinima pjevanja i plesa. Ono što je počelo kao skroman projekt pomoglo je KUD-u da poveća sudjelovanje mještana u kulturnim aktivnostima u Staroj Gradiški i da provede mnogo više aktivnosti nego što su prvotno planirali.

Uspjeh ovog projekta pomogao je udruzi da stekne ugled kao jedan od malobrojnih organizatora kulturnih i društvenih programa u regiji. Tražili su od mještana da otvore stare škrinje i potraže narodne nošnje i glazbala kako bi ih spasili od zaborava, ali nakon što su ih jednom otvorili, KUD Posavina i zajednica dobili su mnogo više nego što su očekivali. <<

>> Predstavljanje obnovljenih nošnji članovima zajednice u Osnovnoj školi Stara Gradiška

:: Most za bolju budućnost mladih ::

Sviše od 180 tisuća stanovnika Split je drugi grad po veličini u Hrvatskoj i glavna luka koja je središte za hrvatske trgovačke i turističke tvrtke. Kao i ostali veliki gradovi Split osjeća potrebu za djelotvornim socijalnim uslugama. Splitu posebno nedostaju programi i sredstva za sprečavanje maloljetničke delikvencije, problema u ponašanju i zlouporabe opojnih droga. Udruga Most osnovana je 1995. s ciljem rješavanja ovih problema putem različitih aktivnosti za mlade i beskućnike kroz volonterski rad i program vršnjačke pomoći. Nakon deset godina rada Most je postao iskusna udruga i uspostavio dobre odnose s građanima, lokalnom vlasti i ostalim udrugama u Splitu i okolici.

Udruga Most primila je CroNGO malu financijsku potporu za proširenje djelatnosti savjetovališta u Splitu. Savjetovalište pruža mladima s problemima u ponašanju, učenju i komunikaciji i njihovim roditeljima pomoć. Udruga trenutačno radi s 60-ero mladih osoba dobne skupine od 14 do 18 godina, na rješavanju problema nastalih zbog zanemarivanja u obitelji, nepohađanja nastave, problema učenja, zlouporabe droga te uključenosti u tučnjave i krađe. Ovisno o izboru mladih i roditelja udruga im pruža samostalna ili grupna savjetovanja.

*"Mladi nam vjeruju jer ovdje nisu samo broj",
rekao je jedan mladi član
udruge.*

Zbog malog broja ustanova i udruga u Splitu koje se bave ovim problemima, broj korisnika Mosta neprestano raste. Udruga je ponosna na dobar odnos s korisnicima jer se suočavaju s rješavanjem najtežih problema koje mladi mogu imati. Korisnici podižu svoje samopouzdanje i uče od svojih vršnjaka osnovne društvene vještine u grupama, pomažu jedni drugima u učenju, sudjeluju u sportskim natjecanjima i drugim aktivnostima.

:Udruga:
Most

:Naziv

projekta:

Malo savjetovalište

:Dodijeljena

sredstva:

79.738,78 kn

:Vrijeme

trajanja

projekta:

1. ožujka 2003.

do

28. veljače 2004.

:Mjesto:

Split,

Splitsko-dalmatinska
županija

Sudjelovanje građana >>

Udruga aktivno promovira volonterizam, ne samo u svojoj organizaciji već i u cijelom gradu. Osnovni aspekt njihovog pristupa je pružanje ravnopravne potpore problematičnoj mladeži. Otprilike 40-ero volontera, uglavnom studenata, radi s korisnicima savjetovališta, raspravljajući s njima o problemima u školi i obitelji. Korisnici i volonteri također sudjeluju u različitim kreativnim i obrazovnim aktivnostima, poput odlaska na izložbe ili izlete. Most se posebno trudi informirati svoje volontere o radu udruge te im pruža potrebne treninge. Ponekad bivši korisnici postaju volonteri.

Udruga se koristi mogućnošću primanja ročnika, koji služe civilnu službu umjesto obvezatnog vojnog roka, tako da su do sada u svoju službu primili sedam mladića koji rade s korisnicima. Neki prijašnji ročnici ostali su volontirati u savjetovalištu nakon odsluženja obavezne službe. Udruga se bavi promoviranjem volonterizma među mladima u Splitu, stoga je u proljeće 2004. tiskala brošuru pod nazivom 'Volonterski rad mladih' s ciljem poticanja srednjoškolaca na volontiranje u zajednici.

Lokalna partnerstva >>

Most ima izvrsna iskustva suradnje s vlastima na lokalnoj i nacionalnoj razini. Prije i nakon potpore CroNGO Programa savjetovalištu su dodijeljena financijska sredstva od gradske i županijske vlasti, Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, Ministarstva obrazovanja i znanosti te Vladinog Ureda za suzbijanje zloporabe opojnih droga.

Udruga također surađuje s ostalim ustanovama koje se bave problemima mladih, kao što su Općinski sud, osnovne i srednje škole i centri za socijalnu skrb u Splitu, Trogiru, Omišu i Kaštelima. Ove ustanove upućuju mlade da se obrate Mostu, a udruga njih povratno informira o statusu i napretku svakog korisnika. *'Kad smo započeli organizirati individualna i grupna savjetovanja za djecu i roditelje, nitko nas nije shvaćao ozbiljno i vjerovao da nešto možemo postići'*, rekla je Đordana Barbarić, predsjednica udruge i dodala: *'Sada školski stručnjaci i djelatnici sudova i centara za socijalnu skrb surađuju s nama.'*

>> Grupa potpore i savjetovalište za roditelje u udruzi Most

U ožujku 2004. Most je otvorio područni ured na Braču nakon što im je Općina Postira dodijelila prostor za provođenje programa. Trenutačno u uredu dežura jedan volonter. Osim toga, rad udruge je prepoznat od Nacionalnog odbora za sprječavanje maloljetničke delinkvencije koji je proglasio njihov model savjetovanja jednim od najuspješnijih među 239 programa koji se provode u Hrvatskoj.

Građani pružaju svesrdnu podršku udruzi zbog njihovog jedinstvenog načina rada s mladima. Lokalni mediji redovito izvještavaju o njihovim aktivnostima. Nakon jednog članka u novinama o radu udruge, lokalni poduzetnik ih je nazvao i pitao da li im je što potrebno da poboljšaju rad. Razgovor je završio tako da je poduzetnik donirao udruzi kombi koji sada koriste za odlazak na teren. Most je također dobivao donacije u robi i uslugama i od drugih tvrtki, koje su uglavnom bile manje, ali vrlo korisne poput uredske opreme i sl.

>> Rješavanje problema
neprihvatljivog ponašanja
i komunikacije djece
i mladih kroz kreativni
i grupni rad

Jačanje udruge >>

Potpora CroNGO Programa pružila je udruzi mogućnost povećanja broja korisnika. Njihov jedinstven model pružanja vršnjačke i besplatne pomoći mladima postao je jedinstven primjer socijalne skrbi u Splitu i okolnim mjestima. Osim toga, ovaj model postao je uzor ostalim udrugama koje se bavi problemima mladih. CroNGO potpora omogućila je Mostu, osim povećanja korisničkih usluga, ostvarivanje partnerstva s nekoliko ministarstava i vladinih ureda te jačanje suradnje s Gradom Splitom i Splitsko-dalmatinskom županijom. S obzirom na trenutačne dobre financijske kapacitete, udruga planira povećati broj usluga i osigurati novčanu potporu svojim novim savjetnicima.

Sažetak CroNGO utjecaja >>

Šireći rad savjetovaništa CroNGO potpora omogućila je udruzi Most da odgovori na ozbiljnu potrebu pomoći mladima. Savjetovanište pruža potporu mladima s problemima u ponašanju savjetujući ih kako nadomjestiti stvari koje im nedostaju u životu te kako se suočiti s problemima. Zahvaljujući ovoj potpori udruga je povećala broj korisnika te financijsku i programsku uključenost vlasti, partnerskih organizacija i ustanova u svoje aktivnosti. Širenjem rada savjetovaništa rastao je ugled udruge u zajednici, što je pomoglo širenju drugih programa, poput pružanja pomoći beskućnicima. <<

.....
:Inicijativa:

Pružena ruka
.....

:Naziv

projekta:

Korak zajedno
.....

:Dodijeljena

sredstva:

14.250,00 kn
.....

:Vrijeme

trajanja

projekta:

1. travnja 2003.

do

30. lipnja 2003.
.....

:Mjesto:

Berak,

Vukovarsko-srijemska
županija
.....

:: Mještani rade zajedno na povećanju prihoda zajednice ::

Berak je malo selo u Vukovarsko-srijemskoj županiji. Kao i većina stanovnika istočne Slavonije, mještani Berka bili su zahvaćeni ratnim sukobima. Selo su okupirale srpske snage, a početkom procesa mirne reintegracije, koji je trajao od 1996. do 1998., vraćeno je pod hrvatsku upravu. Mnogi stanovnici Berka poginuli su tijekom rata tako da se i danas osjeća napetost između različitih etničkih skupina. Većinu mještana čine Hrvati povratnici i izbjeglice iz Vojvodine i Bosne. Osim Hrvata u selu živi i značajan broj stanovnika srpske zajednice i manji broj Mađara i Ukrajinaca. Iako su oružani sukobi prestali, gospodarski i društveni razvitak tog kraja još uvijek nije pokrenut. Stanovnici Berka preživljavaju baveći se nekim oblicima poljoprivrede, proizvodnjom mlijeka i drugim.

Suočeni sa surovom stvarnošću, nekoliko mještana shvatilo je da će udruženim radom na najbolji način pridonijeti popravljaju gospodarske situacije i međuetničkih odnosa. Radeći na tome šest stanovnika Berka, pet Hrvata i jedan Srbin, počeli su zajednički prikupljati mlijeko i prodavati ga Domilu, lokalnoj mljekari. Kako nisu posjedovali odgovarajuću opremu za čuvanje mlijeka, oni su ga skladištili u hladnjaku jedne osobe, gdje je mlijeko stajalo i preko dvanaest sati prije nego što je prikupljeno od mljekare. To je uzrokovalo pad kvalitete mlijeka i nižu otkupnu cijenu. Također zbog malog kapaciteta hladnjaka bilo je moguće prikupljati samo ograničenu količinu mlijeka.

Tih šest stanovnika Berka shvatilo je da bi kupnjom laktofriza, posebnog hladnjaka za čuvanje mlijeka, mogli povećati količinu mlijeka koju mogu sakupljati te održavati njegovu kvalitetu i, samim time, povećati otkupnu cijenu. Mnoge mljekare su spremne donirati laktofriz svojim dobavljačima kako bi osigurali bolju kvalitetu mlijeka, no stanovnici Berka ne zadovoljavaju proizvodnu normu za besplatan laktofriz. Kako nisu u mogućnosti sami kupiti jedan takav hladnjak, jer

mu je cijena 2000 američkih dolara, započeli su istraživati načine kako da dođu do sredstava. Kada su čuli za mogućnosti financijske potpore koje nudi CroNGO Program, oformili su lokalnu inicijativu Pružena ruka i uspješno pripremili prijedlog projekta pod nazivom 'Korak zajedno'.

Financijska potpora omogućila je inicijativi kupnju laktofriza, što je imalo neposredan i značajan utjecaj na njihove živote. Znajući da sada mogu pohraniti veću količinu mlijeka prije nego što ga mljekara otkupi, mještani su povećali broj krava u svom vlasništvu s deset na trideset i samim time povećali proizvodnju mlijeka s 60-80 na 320-340 litara dnevno. Sada stanovnici imaju priliku svakodnevno se sastajati i družiti prilikom predaje mlijeka. Također, inicijativi se pridružio još jedan član i oni se nadaju da će se širenje skupine nastaviti i dalje. Uključivanje i drugih stanovnika u ovu inicijativu bilo bi značajno za Berak jer bi pružilo mogućnost da mještani povećaju vlastite prihode i time osiguraju održivost inicijative.

Sudjelovanje mještana >>

Dugoročne posljedice ratnih sukoba u istočnoj Slavoniji ograničile su prostor u kojem bi se građanske inicijative mogle uspješno razvijati jer se većina stanovnika bori za osiguranje osnovnih egzistencijalnih uvjeta. Šest članova inicijative shvatili su da udružujući vlastite ograničene resurse, mogu proizvoditi dovoljno mlijeka za prodaju Domilu. Na početku projekta prvo su morali vratiti povjerenje uništeno za vrijeme rata među obeshrabrene mještane i potaknuti ih na suradnju. Nakon nekog vremena stanovnici su shvatili da će promijeniti gospodarsku i društvenu situaciju samo ako počnu zajedno raditi. CroNGO potpora nije pomogla samo da se poveća proizvodnja mlijeka i poboljša njegova kvaliteta, već da se pojedinci istrgnu iz dugoročne loše atmosfere koja vlada Berkom i drugim gradovima i selima u toj regiji.

Lokalna partnerstva >>

Blisko partnerstvo s mljekarom Domil bilo je ključno za uspjeh projekta. Domil (danas velika prehrambena industrija Novi Domil, nakon što ga je kupila Vindija) je jedinstveno poduzeće. To je bila jedna od prvih tvrtki koja je počela prikupljati mlijeko po slavonskim selima nakon rata, što je pomoglo poticanju razvoja potpuno uništenog gospodarstva. Često su troškovi prikupljanja mlijeka bili veći od samog prihoda, no Domil je nastavljao raditi na stjecanju odanosti prema njihovim malim kooperantima koji su ovisili o prodaji mlijeka. Povjerenje koje su stekli među stanovnicima tog kraja pomoglo im je da stvore mrežu od 1900 malih kooperanata. Prema riječima direktora Novog Domila, održavanje osobnih odnosa sa svojim kooperantima jedan je od najvažnijih zadataka u Slavoniji.

Domil nastavlja otkupljivati mlijeko od članova inicijative Pružena ruka i zbog toga im je donirao kemikalije za čišćenje laktofriza čime se osigurava bolja kvaliteta mlijeka. Otkad je Domil postao dio Vindijinog koncerna, otvorile su se nove mogućnosti suradnje članova inicijative i ostalih stanovnika Berka. Na primjer, Vindija ima poseban odjel za razvoj obiteljskih gospodarstava čiji je cilj obrazovati ih o različitim područjima proizvodnje u mliječnoj industriji uključujući organizaciju proizvodnje, osiguranje veterinarskih uvjeta i kontrola kvalitete.

Organizacijsko jačanje >>

Osnivanje lokalne inicijative Pružena ruka primjer je organiziranja mještana i udruživanja lokalnih izvora radi postizanja zajedničke koristi.

Potpora CroNGO-a omogućila je članovima inicijative da trenutačno povećaju kvantitetu i kvalitetu mlijeka kojeg prodaju, što je rezultiralo većim osobnim prihodima. CroNGO potpora im je također pomogla da u budućnosti poboljšaju i prošire zajedničke aktivnosti zbog većih finansijskih kapaciteta.

Prvi korak koji su poduzeli bilo je registriranje udruge pod nazivom Udruga proizvođača mlijeka Berak. Sljedeća aktivnost bila je stvaranje strojnog prstena u koji svaki član udruge donira materijal ili stroj koji služi za zajednički upotrebu. Nakon toga, udruga je predala zahtjev Vladi Republike Hrvatske da im dodijeli zemlju koja bi se upotrebljavala za proizvodnju mlijeka. Ako uspiju, to bi navelo mnoge mještane da se priključe udruzi i koriste se opremom, zemljištem i uspostavljenim poslovnim kontaktima. Ove akcije promovirale su udruhu u zajednici i motivirale ostale da se priključe.

>> Mještani Berka sakupljaju mlijeko u novom laktofrizu

Sažetak CroNGO utjecaja >>

Kupnja laktofriza imala je dubok utjecaj na mještane Berka. Posjedujući odgovarajuću opremu za skladištenje mlijeka mogli su povećati proizvodnju i time povećati obiteljske prihode te postati značajniji kooperanti mljekare. Nadalje, kako sada inicijativa posjeduje vlastiti laktofriz (za razliku od onog kojeg bi posjedovali da im je doniran od mljekare), članovi su u mogućnosti poslovati s različitim tvrtkama i pregovarati o otkupnoj cijeni.

Nakon uspješno iskorištene CroNGO potpore za postizanje zadanih ciljeva, članovi inicijative razmišljaju o načinima kako da uključe još mještana u aktivnosti. Jedan takav je dobivanje zemljišta na korištenje od Vlade RH. Kupnjom skromne opreme članovima inicijative omogućeno je stvaranje osjećaja samopouzdanja i nezavisnosti, što će pridonijeti gospodarskom razvoju Berka. <<

:: Sadržaj ::

Uvod	4
Put do čvršće zajednice	8
Novi Dom mladih aktivira Koprivničane	11
Što su skrivale bakine škrinje?	15
Most za bolju budućnost mladih	19
Mještani rade zajedno na povećanju prihoda zajednice	22

Primjere pripremile: Andreja Tonč, Jasna Malus, Irena Slunjski, Andreja Rosandić

Uredili: Jennifer Stuart i John Hosinski

Preveo na hrvatski: Robert Babić

Dizajn: Gumi plus design

Količina: 300 kom.

Zagreb, veljača 2005.

Academy for Educational Development

Kralja Držislava 3, 10 000 Zagreb

tél.: (01) 4500 300

fax: (01) 4500 301

e-mail: crongo@aed.hr

www.aed.hr

ISBN 953-97987-6-0